

TÜRKİYE'YE ÖZGÜ SOSYALİZM

22 Nisan 2022

Yıldırım Koç

Sosyalizmin özü, bağımsız ve demokratik bir ülkede, insanların başka insanların (sermayedarların, toprak ağalarının, şeyhlerin, aşiret reislerinin, din adamlarının, erkeklerin, vb.) kulluğundan veya başka ülkelerin hakimiyetinden kurtularak özgür bireyler olarak yaşamlarını sürdürebildikleri koşullarda, üretim araçlarının ve madenlerin büyük bölümünün kamunun (devletin veya diğer kamu kurumlarının) mülkiyetinde olması; dış ticaretin devletin kontrolünde tutulması; eğitim ve sağlık hizmetlerinin büyük ölçüde parasız olarak devlet tarafından karşılanması; elektrik, havagazı, su temininin, ulaştırmanın, taşımacılığın, iletişimin kamu kurum ve kuruluşları tarafından gerçekleştirilmesi; kırsal kesimde devletin büyük çiftlikleri aracılığıyla küçük üreticiliğin desteklenmesi; bankacılık ve sigortacılıkta devletin hakim olmasıdır; insanların paranın ve malların esiri değil, paranın ve malların insanların aleti olduğu ilişkilidir.

İnsanlık tarihinde, insanın insanı sömürmediği, insanların dostluk içinde ürettiklerini üretime katkıya veya ihtiyaca göre paylaşarak birlikte tükettikleri bir dünya kurma mücadelesi veren akımlar ve böyle bir dünyanın kalıcı olmasını sağlayacak maddi koşulların bulunmadığı durumlarda geçici sürelerle bu düşüncelerini hayata geçirmiş anlayışlar oldu. (Bu konuda bkz. Y.Koç, **Cenneti Yeryüzünde Yaratmak, Sınıfsız ve Sömürsüz Bir Dünya Mücadelesi Tarihinden Sayfalar**, 2017. Kitabın tam metni için bkz. <https://www.yildirimkoc.com.tr/usrfile/1649084489b.pdf>). Kapitalizmin ortaya çıkması ve özellikle de 1780'lerdeki Sanayi Devrimi sonrasında işçilerin çalışma ve yaşama koşullarında meydana getirdiği tahribat sonrasında, işçilerin kitlesel ve radikal tepkileri gelişti. Bu durumda, insanın insanı sömürmediği bir dünya mücadelesinde, mevcut durumdan en fazla zararı gören ve birlikte tepki gösterme yeteneği bulunan işçi sınıfına dayalı bir mücadele anlayışı 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarından itibaren yaygınlaştı.

Sosyalist düşüncüyü bilimsel temellere oturtan Karl Marx (1818-1883) ve Frederick Engels'dir (1820-1895).

Ancak tek sosyalizm anlayışı Marx ve Engels'in geliştirdiği bilimsel sosyalizm değildi. Örneğin, 1884 yılında İngiltere'de kurulan Fabian Derneği de "sosyalist" idi, ancak sömürgeciliği onaylıyordu. 1880'li yıllardan itibaren Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde gelişen sosyal demokrat veya sosyalist partiler veya işçi partileri de "sosyalist" idi. Bunlar içinde en etkili olan Alman Sosyal Demokrat Partisi, 1891 yılındaki Erfurt kongresinde bilimsel sosyalizmi benimsediyse de, Birinci Dünya Savaşı gelip çattığında bu partilerin bir-ikisi hariç tümü kendi devletlerini desteklediler.

1917 Sovyet Devrimi ile bu alanda dünyadaki gelişmelere damga vuran yeni bir sayfa açıldı. Önce Sovyet Rusya (1922 yılından itibaren Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) ve ardından 1924 yılında Moğolistan'da insanın insanı sömürmediği bir dünyanın inşası doğrultusunda adımlar atıldı.

Bu süreçte Anadolu'da da Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde bir Kurtuluş Savaşı verildi ve ardından sosyalizmin genel amaçlarına uygun bir süreç başlatıldı. Bugün geriye dönüp baktığımızda, 1923-1938 ve hatta 1938-1945 dönemlerinde Türkiye'deki uygulamaların, genel olarak yukarıda tanımlanan sosyalizm öğelerinin büyük çoğunluğuna uygun olduğunu söyleyebiliyoruz.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında sömürge sisteminin ortadan kalkmasıyla birlikte, bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerin bazılarında Atatürk'ün Türkiye'de yaptıkları ve yapmaya çalıştıklarına benzer girişimler ortaya çıktı. 1960'lı yıllarda yaygın biçimde tartışılan ve bazı ülkelerde önemli ölçüde uygulanan "Arap sosyalizmi" ve "Afrika sosyalizmi" anlayışları, Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin de desteğiyle, geçici başarılar da elde etti.

Tüm bu çeşitlilik dikkate alındığında, sosyalizmi, yalnızca 1917-1991 dönemi Sovyetler Birliği'nin veya 1949 yılından itibaren Çin Halk Cumhuriyeti'nin politika ve uygulamaları olarak tanımlamak doğru değildir. Bu iki büyük deneyim de, Küba ve diğer ülkelerdeki sosyalizmi kurma girişimleri de önemli mücadelelerdir. Ancak hepsinin ortak nitelikleri, ana hatlarıyla yukarıda sayılanlardır. Bir

ülkenin veya siyasi örgütün sosyalist olup olmadığının mihenk taşı, Sovyetler Birliği veya Çin Halk Cumhuriyeti değildir. Sosyalist düşünce, hiçbir ülkenin veya siyasal örgütün tekelinde olamaz.

Türkiye'ye özgü sosyalizm anlayışı, dünyada insanın insanı sömürmediği bir ülke ve dünya yaratma mücadelesinin önemli deneyimlerinden biridir.

Sosyalizmin unsurları konusunda yukarıda sayılan özellikler, Atatürk döneminin Türkiye'si için de geçerlidir.

Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti'nde bu anlayış ve uygulamaların hayata geçirilebilmesi, her iki ülkenin komünist partilerinin örgütlü ve programlı çabalarıyla oldu. Bu ülkelerde yaşanan çok büyük ekonomik sıkıntıların ve ardından yabancı saldırılarının ortaya çıkardığı büyük potansiyel, komünist partilerin öncülüğünde örgütlenmiş olan halk tarafından sosyalizm doğrultusunda bir sürece sokuldu.

Bulgaristan, Macaristan, Çekoslovakya, Polonya, Romanya, Demokratik Alman Cumhuriyeti gibi ülkelerin sosyalizm doğrultusunda ilerlemesinde Sovyetler Birliği'nin, Kızıl Ordu'nun Alman ordusunu yenip ülkeleri Alman işgalinden kurtarmasının belirleyici rolü oldu.

Letonya, Litvanya ve Estonya ise Sovyetler Birliği'nin işgali sonrasında "sosyalizme geçti."

Yugoslavya, Arnavutluk ve Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nde sosyalizmin kurulması kendi öz güçleriyle gerçekleştirildi.

Küba Devrimi'nin dinamikleri de farklıydı. Castro işin başında sosyalist de değildi; yalnızca diktatörlüğe, çürümüşlüğe ve bunların arkasındaki güçlere karşı mücadele ediyordu.

Vietnam da ayrı bir süreç yaşadı. ABD emperyalizmine karşı, Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti'nden önemli destek alan bir halk hareketinin başını komünistler çekti.

Yukarıda da belirtildiği gibi, özellikle 1960'lı yıllarda da "Arap sosyalizmi" ve "Afrika sosyalizmi" anlayışları birçok ülkede hakim oldu.

Türkiye'de ise sosyalizmin özellikleri olarak belirtilen anlayış ve uygulamaların hayata geçirilmesinde bambaşka bir yol izlendi. 1938 yılında Atatürk vefat ettiğinde Türkiye'deki uygulamalar, ne kapitalizmin cehenneminde isyan eden işçi sınıfının, ne toprak ağalarının acımasız sömürüsüne maruz kalmış topraksız ve az topraklı yoksul köylülüğün bir komünist parti veya bir sosyalist partinin öncülüğündeki kitle mücadelesiyle elde edildi. Türkiye'yi yabancı düşmandan kurtaran veya işgal eden bir yabancı güç de bu uygulamaları getirmedi. Türkiye'de 1938 ve hatta 1945 yılına kadar yaşanan uygulamalar, Atatürk'ün büyük dehasıyla, adım adım yukarıdan aşağıya yerleştirildi. Eğer 57 yaşında vefat etmeyip, daha uzun ve sağlıklı bir hayat sürebilseydi, tarihte bireyin rolüne ilişkin olağanüstü bir örneğin başarıları daha da büyük ve kalıcı olacaktı.

Tansu Çiller, 1994 yılında 5 Nisan kararlarının ilanından sonra, "son sosyalist devleti yıktık" diyordu. Abdullah Gül de 4 Ocak 2010 günü "Devletin içindeki Sovyetler Birliği çöküyor" dedi.

Bu açıklamalarda kastedilen ve tahrip edilen, Atatürk döneminde gerçekleştirilen anti-emperyalist ve milliyetçi devletçiliğin (üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyetin) kalıntılarıydı. Tansu Çiller'in ve Abdullah Gül'ün değerlendirmelerini ciddiye alıp, Atatürk döneminde gerçekleştirilen uygulamaların niteliğini doğru kavramak gerekiyor.

Sınıf mücadelesi temelinde geniş toplumsal desteklerin olmadığı koşullarda Atatürk'ün ekonomi, toplumsal yapı ve politikada gerçekleştirdikleri birer mucizedir. Bu eksikliklere rağmen Atatürk'ün bu alanlarda attığı ve attığı adımlar, insanın insanı sömürmediği, eşitlikçi, üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyetin olduğu bir Türkiye doğrultusunda son derece önemlidir. Atatürk'ün adım adım geliştirdiği süreç, zaten çok zayıf olan işçi sınıfının büyük kesiminin ve yoksul köylülüğün sessiz olduğu koşullarda, barışçıl bir süreçle ve Sovyetler Birliği ile eşitlik temelinde yakın bir işbirliği içinde, Türkiye'ye özgü bir sosyalizm kurma çabasıdır. Devlet, sermayedar sınıfın elinde değildir; devlete hakim olan, ülkenin ve emeğin çıkarlarını ön planda tutan emekçi kökenli vatansever unsurlardır. Sermayedar sınıfın uluslararası sermaye ile yakın ilişki içinde olduğu koşullarda, ülkenin temel çıkarları da, Türkiye'ye özgü bir sosyalizmi gerektirmektedir. Temel üretim araçlarının devlet aracılığıyla toplumsal mülkiyete geçirilmesi de bu sürecin en önemli unsurudur. Bu nedenlerle, Tansu Çiller'in, 1990'lı yıllara kadar iyice yıpratılan düzeni bile "son sosyalist devlet" olarak nitelendirmesi gerçekçidir ve emperyalistlerle sermayedar sınıfın Atatürk'ten korku ve ona tepkilerini yansıtmaktadır.